

3.4. Розвиток послуги аудиту фінансового моніторингу

Запровадження з кінця квітня 2020 року положень нового закону про протидію відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в Україні [302] несуттєво розширило регулювання аудиторської діяльності, тільки у двох статтях (6 та 18) є згадування про неї. Між тим з'явилися певні новації, які відповідають європейським вимогам [102; 328].

Новації з використання незалежного аудиту у фінансовому моніторингу стосуються європейських вимог до рівня контролю за його організацією у визначених установах. Польський досвід свідчить [9; 328], що використовувані методи аудиту аналогічні тим, які застосовує наглядовий орган у складі його контролю. При аудиті дотримання протидії відмиванню коштів перевіряється документація, внутрішні положення, процеси, ринкова практика, процедури ідентифікації клієнтів та ін.

Перехід на РОП у сфері фінансового моніторингу є стратегічним напрямом міжнародного регулювання [51; 110]. Прийняті 2012 року міжнародні стандарти FATF щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму визначають певні допоміжні сектори, зокрема, правників, бухгалтерів, аудиторів та інших спеціально визначених СПФМ. За міжнародними стандартами необхідно зобов'язати адвокатів, нотаріусів, інших незалежних експертів з правових питань та бухгалтерів повідомляти про підозрілі операції, коли вони задіяні у фінансовій операції від імені або за дорученням клієнта, стосовно діяльності, зазначеної в Рекомендації 22 (d). Країнам настійно рекомендується розширити дію вимоги щодо направлення повідомлень на решту професійної діяльності бухгалтерів, включаючи аудит [234].

За положенням нового Закону, відповідно до ст. 6 (розділ II), система фінансового моніторингу складається з первинного та державного рівнів [302]. СПФМ є: банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи; платіжні організації, учасники чи члени пла-

тіжних систем; товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами; професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів), крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку та ін. Серед спеціально визначених СПФМ (крім осіб, які надають послуги в рамках трудових правовідносин) виділені суб'єкти аудиторської діяльності та бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку.

Відповідно до ст.18 [302] щодо суб'єктів аудиторської діяльності; бухгалтерів; суб'єктів господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку; суб'єктів господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування відбувається державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Новацією Закону є те, що відповідно до ст. 8 СПФМ зобов'язаний проводити в порядку, встановленому суб'єктом державного фінансового моніторингу, що відповідно до цього Закону виконує функції державного регулювання та нагляду за відповідним суб'єктом первинного фінансового моніторингу, внутрішні перевірки своєї діяльності на предмет дотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії або **незалежний аудит** своєї діяльності (крім банківської діяльності) у цій сфері.

За період з 2016 по 2018 роки жодної інформації про підозрілі фінансові операції від аудиторів до Держфінмоніторингу не надходило. Представники фінансової розвідки вважають, що, зважаючи на незначний обсяг аудиторів у секторі аудиторських послуг, загроза їх використання з метою відмивання коштів є невисокою, між тим ризик використання аудиторських послуг з метою відмивання коштів оцінено у Національній оцінці ризиків (2019) в Україні як середній, а з метою фінансування тероризму – як низький [167]. Отже, аудиторська діяльність є певним чином ризикованою щодо фінансового моніторингу, тому розширення її можливостей не зменшує ризики, а тільки їх посилює.

У табл. 3.3 наведено динаміку змін щодо надання аудиторських послуг з урахуванням особливостей фінансового моніторингу [328].

Таблиця 3.3. Динаміка показників з надання аудиторських послуг з урахуванням обліку аудиторів з фінансового моніторингу (складено за [167])

Рік	Кількість аудиторів на аудиторських фірм, які перебувають на обліку у Держфінмоніторингу	Кількість обов'язкового та ініціативного аудиту фінансові звітності, одиниць	Обсяг наданих аудиторських послуг, млн. грн	Відношення кількості договорів до кількості аудиторів, що перебувають на обліку у Держфінмоніторингу	Відношення обсягу наданих аудиторських послуг до кількості аудиторів, що перебувають на обліку у Держфінмоніторингу
2016	74	8221	728	111,09	9,84
2017	87	8085	875	92,93	10,06
2018	114	7608	1040	66,73	9,12

Як видно у табл.3.3, кількість аудиторів, які перебувають на обліку у Держфінмоніторингу зростає, між тим кількість замовлень на аудиторські послуги зменшується, отже відношення цих договорів на одного аудитора на обліку у фінмоніторингу суттєво скорочується, між тим з урахуванням зростання вартості аудиторських послуг, динаміка їх вартості на одного облікованого аудитора майже не змінюється, має певні коливання навколо 10 млн. грн.

За ст. 8 Закону [302] щодо завдань, обов'язків та прав СПФМ він зобов'язаний проводити внутрішні перевірки своєї діяльності на предмет дотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації доходів. Щодо новизни та інноваційності у даній сфері СПФМ може замовити незалежний аудит своєї діяльності (крім банківської діяльності) саме у сфері фінансового моніторингу.

Відповідно до ІУ Директиви ЄС щодо протидії відмиванню коштів, СПФМ повинні забезпечити функцію незалежного аудиту щодо правильності внутрішнього контролю та процедур. Ця вимога залежить

від розміру та характеру діяльності установи [25]. Фактором, що підвищує зацікавленість у проведенні незалежного тесту на відповідність, є значне збільшення обсягу та розміру штрафних санкцій. У Польщі на законодавчому рівні визначено накладання штрафів як на фінансові установи, так і на осіб, відповідальних за нагляд за забезпеченням дотримання норм у цих установах, між тим прямо не вимагається незалежний аудит протидії відмиванню коштів, однак має бути запроваджений РОП [25]. Пропозиція включає аудит дотримання протидії відмиванню коштів (документація, внутрішні положення, процеси), перевірку виконання норм національного закону та ринкову практику його застосування [9].

Аудитори за ст.6 належать до спеціально визначених СПФМ, а також можуть самі надати аудиторські послуги щодо визначення відповідності внутрішньої системи у іншого СПФМ встановленим вимогам до фінансового моніторингу. Така практика може суттєво вдосконалити процес організації фінансового моніторингу у визначених суб'єктів господарювання через обмін досвідом.

Отже, в аудиторів з'являється двоїста роль: з одного боку вони самі є СПФМ, а з іншого – можуть бути незалежними аудиторами саме в перевірці дотримання вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу. Тут вони можуть використати власний досвід організації системи внутрішнього фінансового моніторингу в аудиторській діяльності відносно інших осіб.

Такий аудит потрібен СПФМ для переконання в тому, що установа-клієнт та особи, відповідальні за внутрішні процеси фінансового моніторингу належним чином захищені від накладення збільшених за Законом [302] адміністративних штрафів та уникнення кримінальної відповідальності.

Запровадження послуги незалежного аудиту у фінансовому моніторингу є важливою складовою удосконалення системи внутрішнього контролю у сфері фінансового моніторингу, формуванням ефективної складової системи управління ризиками через перехід на РОП, покращення загальної система комплаєнс-контролю ризиків.